

ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์การแพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมว

Mathematical Model for the Transmission of *Lymphatic Filariasis* with Effect of Cat Population

กัลยาณี กล้ากลิ่น¹, สุรพล เนาวรัตน์² และสุรินทร์ สมณะ³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและวิเคราะห์เสถียรภาพตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของการแพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมว ซึ่งโรคเท้าช้างเป็นโรคติดต่อมาโดยแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่เกิดจากหนอนพยาธิตัวกลม ที่เป็นสาเหตุส่วนใหญ่เกิดมาจากเชื้อชนิดบรูเกีย มาลาเลีย โดยมียุงเสื่อเป็นพาหะ การวิเคราะห์ตัวแบบโดยวิธีมาตรฐานคือศึกษาจุดสมดุลและเสถียรภาพของจุดสมดุล หาคำตอบวิธีเชิงวิเคราะห์และหาคำตอบเชิงตัวเลขผลการวิจัยได้ ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมวอธิบายด้วยระบบสมการเชิงอนุพันธ์ไม่เชิงเส้น 8 สมการ ประกอบด้วย ประชากรคน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มประชากรคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ กลุ่มประชากรคนที่ติดเชื้อ กลุ่มประชากรที่เป็นโรคเรื้อรัง และประชากรแมว แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มประชากรแมวที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ กลุ่มประชากรแมวที่ติดเชื้อ กลุ่มประชากรแมวที่ได้รับการรักษาแล้วมีภูมิคุ้มกันหรือหายจากโรค และประชากรยุง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มประชากรยุงที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และกลุ่มประชากรยุงที่ติดเชื้อ ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพบจุดสมดุลที่ไม่มีโรค มีค่าระดับการติดเชื้อ $R_0 = 0.4068$ และจุดสมดุลที่มีการระบาดของโรค เมื่อพิจารณาค่าพารามิเตอร์จำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่ (λ_c) ไม่สามารถหาจุดสมดุลที่มีเชื้อโรคได้ และพิจารณาค่าพารามิเตอร์อัตราการกัดของประชากรยุง (b) พบว่า เมื่ออัตราการกัดของประชากรยุงเท่ากับ 650 ครั้ง/วัน, 1,050 ครั้ง/วัน และ

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100 ประเทศไทย

^{2,3}สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 84100 ประเทศไทย

1,450 ครั้ง/วัน พบว่า มีค่าระดับการติดเชื้อ ($\mathcal{R}_0$) เพิ่มขึ้น ดังนี้ $\mathcal{R}_0 = 1.0577, 1.7086$ และ 2.3595 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ โรคเท้าช้าง ค่าระดับการติดเชื้อ จุดสมดุลที่ไม่มีโรค จุดสมดุลที่เกิดการระบาดของโรค แมว

Abstract

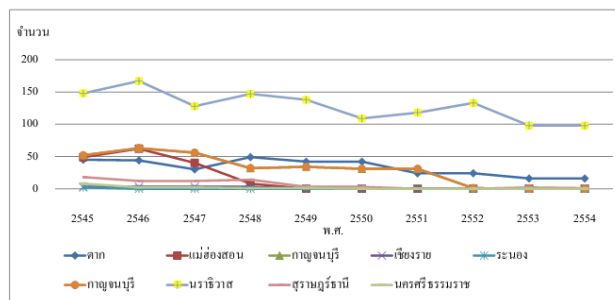
The objectives of this research were to propose and analyze the mathematical model for the transmission of lymphatic filariasis with effect of cat population. Lymphatic filariasis is vector - borne diseases as a public health problem. The disease is mainly cause by *Brugia malayi* parasites and transmitted by *Mansonia* spp. mosquitoes. The equilibrium point and stability of the equilibrium points are analyzed by standard method. Analytic solutions and numerical solutions are carried out. The research results found that a mathematical model for the transmission of lymphatic filariasis with effect of cat population consisting of a system of eight nonlinear differential equations. The mathematical model includes susceptible human, infectious-carrier, infected-chronic, susceptible cat, infectious cat, recovered cat, susceptible mosquitoes and infectious mosquitoes. The results obtained from mathematical model of disease free equilibrium have basic reproductive number $\mathcal{R}_0 = 0.4068$ and disease endemic equilibrium of the new cat population can't have equilibrium point and when the biting rate equal to 650 times/day, 1050 times/day and 1,450 times/day, we obtain the basic reproductive number $\mathcal{R}_0 = 0.4068, 1.7086$ and 2.3595, respectively.

Keywords: Mathematical model, Lymphatic filariasis, Disease free equilibrium, Endemic disease equilibrium, Cat

บทนำ

โรคเท้าช้าง (*Lymphatic Filariasis* หรือ *Elephantiasis*) เป็นโรคที่พบได้ทั่วไปบริเวณเขตร้อนชื้นและเขตกึ่งร้อนชื้นแถบเอเชีย แอฟริกา หมู่เกาะแปซิฟิกตะวันตก และบางส่วนของทวีปอเมริกา (WHO.1995:146) โรคเท้าช้างเป็นโรคติดต่อนำโดยแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุขทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยมีสาเหตุมาจากหนอนพยาธิตัวกลม ชนิดของหนอนพยาธิตัวกลมที่เป็นสาเหตุ มี 3 ชนิด คือ วูเคอเรอเรีย แบนครอฟไต (*Wuchereria bancrofti*), บรูเกีย มาลาโย

(*Brugia malayi*) และบรูเกีย ทิมอริ (*Brugia timori*) ซึ่งเชื้อเหล่านี้อาศัยร่างกายคนเป็นแหล่งที่อยู่ และอาศัยยุงเป็นพาหะโรค โดยเชื้ออูคูเคอเรอเรีย แบนครอพไฟโต อาศัยยุงลาย (*Aedes spp.*) และยุงรำคาญ (*Culex spp.*) เป็นพาหะ เชื้อบรูเกียมาลาโย อาศัยยุงเสื่อ (*Mansonia spp.*) เป็นพาหะ ส่วนเชื้อบรูเกีย ทิมอริ อาศัยยุงก้นปล่อง (*Anophelesn spp.*) เป็นพาหะ วงจรชีวิตของหนอนพยาธิ ตัวกลมเหล่านี้ เริ่มจากยุงตัวเมียที่มีเชื้อพยาธิทำข้างที่เป็นตัวอ่อนในระยะที่ก่อการติดเชื้อ มากัดดูดเลือดคน เชื้อพยาธิจะเคลื่อนที่ออกจากปากยุง และเข้าสู่ผิวหนังตรงจุดที่ยุงกัดแล้วเดินทางต่อไปยังท่อน้ำเหลืองบริเวณใกล้เคียง หลังจากนั้นจะพัฒนาเปลี่ยนรูปร่าง 2 ครั้งภายในระยะเวลา 9 เดือน จนกลายเป็นตัวเต็มวัยซึ่งมีทั้งตัวผู้และตัวเมีย และเมื่อผสมพันธุ์กันจะได้ตัวอ่อนซึ่งเรียกว่า ไมโครฟิลาเรีย (*Microfilaria*) ตัวอ่อนเหล่านี้จะเคลื่อนที่เข้าสู่หลอดเลือด และเมื่อยุงไปกัดคนที่มิใช่พยาธิตัวอ่อนไมโครฟิลาเรียนี้ ยุงก็จะรับเชื้อเข้าไป เจริญเติบโตในตัวยุงจนกลายเป็นตัวอ่อนระยะติดต่อ ผู้ป่วยเป็นโรคทำข้างพบความชุกชุมสูงในจังหวัดภาคใต้ฝั่งตะวันออก และในพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-พม่า จำนวนผู้ป่วย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 จำนวนผู้ป่วยโรคทำข้างที่ขึ้นทะเบียนการรักษาในปีงบประมาณ 2545–2555
ที่มา : สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค. 2555.

สำนักงานโรคติดต่อฯ โดยแมลง กระทรวงสาธารณสุข ได้รับการอนุมัติให้จัดทำโครงการกำจัดโรคทำข้างในปี พ.ศ. 2544 โดยมีการวางแผนระยะยาวในการควบคุมป้องกัน การแพร่ระบาดของโรค การเฝ้าระวังและสำรวจโรคทำข้างอย่างใกล้ชิด กำจัดสัตว์รังโรค เช่น แมว และยุงพาหะควบคุมกันไป (สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง, 2549)

จากการศึกษาตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของการแพร่ระบาดของโรคทำข้างที่มีผลกระทบมาจากแมวซึ่งตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ทำให้เราสามารถทราบถึงการแพร่ระบาดของโรคทำข้าง และผลลัพธ์ที่ได้จากตัวแบบที่เราสนใจสามารถช่วยให้เราเข้าใจถึงปัจจัยที่ควบคุมการแพร่ระบาดและ

เสถียรภาพของระบบการแพร่เชื้อในวงกว้าง และมีความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับการติดต่อของโรค การเปลี่ยนแปลงของตัวแบบสามารถปรับเปลี่ยนลักษณะเฉพาะของโรคระบาดได้ ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลจะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพ ไม่ใช่เพียงแค่เข้าใจวิวัฒนาการของการระบาดเท่านั้น แต่ยังเข้าใจถึงมาตรการควบคุมโรคเป็นอย่างไร ดังนั้นผลลัพธ์ที่ได้ของการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างสูงในการลดความเสี่ยงของการติดเชื้อโรคทำซ้ำ การแพร่เชื้อและการควบคุมโรคทำซ้ำโดยใช้ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ที่ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำมีอยู่หลากหลาย แต่ได้นำงานวิจัยเรื่อง การแพร่เชื้อและการควบคุมโรคทำซ้ำโดยใช้ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Supriatna & Anggtiani N., 2010) ซึ่งเป็นตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ที่ศึกษาต่อมาจาก Supriatna A.K., Serviana H. และ Soewono E. (Supriatna A.K., Serviana H. & Soewono E., 2009)

เพื่อเป็นตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการเพิ่มตัวแปรเป็นประชากรแมวมาเป็นปัจจัยสำหรับศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยได้ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของการแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำที่มีผลกระทบมาจากแมว เพื่อให้ได้ตัวแบบที่คาดว่าจะทำให้การป้องกันและควบคุมโรคมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของการแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำที่มีผลกระทบมาจากแมว
2. เพื่อวิเคราะห์เสถียรภาพของตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ของการแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำที่มีผลกระทบมาจากแมว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การสร้างตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์
2. การวิเคราะห์ตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์

ขอบเขตของการวิจัย

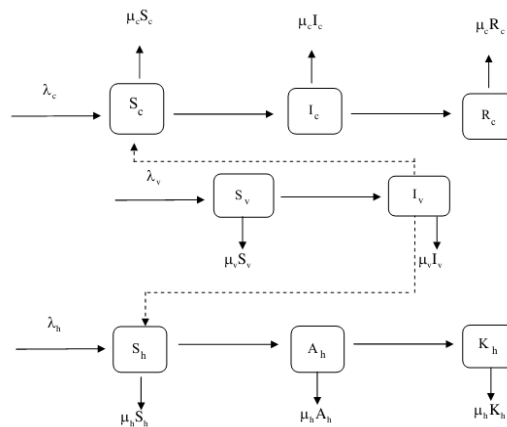
ผู้วิจัยศึกษาตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์การแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำที่มีผลกระทบมาจากแมว เนื่องจากเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลกระทบต่อการแพร่ระบาดของโรคทำซ้ำ จึงได้แบ่งตัวแปรที่เป็นประชากรแมวออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้ กลุ่มที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ กลุ่มที่ติดเชื้อ และกลุ่มที่ได้รับการรักษาแล้วสร้างภูมิคุ้มกันหรือหายจากโรค ส่วนประชากรคน ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย

ดังนั้น กลุ่มคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ กลุ่มคนที่ติดเชื้อ และกลุ่มคนที่เป็นโรคเรื้อรัง ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นทำให้มีความเข้าใจถึงผลกระทบของตัวแปรที่มาจากแมว จึงทำให้เราสามารถนำมาปรับปรุงมาตรการป้องกันและการควบคุมโรค

ผลการวิจัย

ตัวแบบทางคณิตศาสตร์

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอตัวแบบทางคณิตศาสตร์สำหรับโรคเท้าช้างที่สอดคล้องกับกลุ่มประชากร และลักษณะของการเกิดโรค ซึ่งกำหนดให้จำนวนประชากรมีขนาดคงที่ โดยแบ่งประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มประชากรคน กลุ่มประชากรแมว และกลุ่มประชากรยุง โดยกลุ่มประชากรคนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้ กลุ่มประชากรคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (S_h) กลุ่มประชากรคนที่ติดเชื้อ (A_h) และกลุ่มประชากรคนที่เป็นโรคเรื้อรัง (K_h) กลุ่มประชากรแมวแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้ กลุ่มประชากรแมวที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (S_c) กลุ่มประชากรแมวที่ติดเชื้อ (I_c) และกลุ่มประชากรแมวที่ได้รับการรักษาแล้วสร้างภูมิคุ้มกันหรือหายจากโรค (R_c) และในส่วนของประชากรยุง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ประกอบด้วย ประชากรยุงที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (S_v) และประชากรยุงที่ติดเชื้อ (I_v) ตามลำดับ โดยแผนภาพอธิบายแนวคิดในการสร้างตัวแบบทางคณิตศาสตร์แสดงได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงแนวคิดในการสร้างตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์

โดยที่ λ_h แทนจำนวนประชากรคนที่เกิดใหม่, μ_h แทนอัตราการตายของประชากรคน, β_{ph} แทนความน่าจะเป็นของประชากรยุงที่ติดเชื้อแพร่เชื้อไปยังประชากรคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อในการกัดหนึ่งครั้ง, N_h แทนจำนวนประชากรคนทั้งหมด, λ_c แทนจำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่, μ_c แทนอัตราการตายของประชากรแมว, β_{pc} แทนความน่าจะเป็นของประชากรยุงที่ติดเชื้อแพร่เชื้อไป

ยังประชากรแมวที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อในการกัดหนึ่งครั้ง, N_c จำนวนประชากรแมวทั้งหมด, r_c แทนจำนวนประชากรแมวที่ได้รับการรักษาแล้วสร้างภูมิคุ้มกันหรือหายจากโรค, λ_v แทนจำนวนประชากรยุงที่เกิดใหม่, μ_v แทนอัตราการตายของประชากรยุง และ β_{pv} แทนความน่าจะเป็นของประชากรคนที่ติดเชื้อแพร่เชื้อไปยังประชากรยุงที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อในการกัดหนึ่งครั้ง, δ แทนอัตราการเกิดอาการของโรค, P_0 แทนความน่าจะเป็นในการรักษาให้หายจากโรค, n แทนจำนวนประชากรคนที่ติดเชื้อแล้วได้รับการรักษาด้วยยา, b แทนอัตราการกัดของประชากรยุง, ตามลำดับซึ่งสามารถนำมาสร้างตัวแบบทางคณิตศาสตร์ของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมวได้ดังนี้

$$\frac{dS_h}{dt} = \lambda_h - \frac{b\beta_{phv}I_v S_h}{N_h} - \mu_h S_h + \frac{P_0 n \delta A_h^2}{N_h} \quad (1)$$

$$\frac{dA_h}{dt} = \frac{b\beta_{phv}I_v S_h}{N_h} - \mu_h A_h - \delta A_h - \frac{P_0 n \delta A_h^2}{N_h} \quad (2)$$

$$\frac{dK_h}{dt} = \delta A_h - \mu_h K_h \quad (3)$$

$$\frac{dS_c}{dt} = \lambda_c - \frac{b\beta_{pcv}I_v S_c}{N_c} - \mu_c S_c \quad (4)$$

$$\frac{dI_c}{dt} = \frac{b\beta_{pcv}I_v S_c}{N_c} - (\mu_c + r_c)I_c \quad (5)$$

$$\frac{dR_c}{dt} = r_c I_c - \mu_c R_c \quad (6)$$

$$\frac{dS_v}{dt} = \lambda_v - \frac{b\beta_{pv}A_h S_v}{N_h} - \frac{b\beta_{pvc}I_v S_v}{N_c} - \mu_v S_v \quad (7)$$

$$\frac{dI_v}{dt} = \frac{b\beta_{pv}A_h S_v}{N_h} + \frac{b\beta_{pvc}I_v S_v}{N_c} - \mu_v I_v \quad (8)$$

เมื่อ $S_h + A_h + K_h = N_h$, $S_c + I_c + R_c = N_c$, $S_v + I_v = N_v$

การวิเคราะห์แบบจำลองทางคณิตศาสตร์

1. จุดสมดุล

จุดสมดุล สามารถหาได้จากการจัดสมการ (1), (2), (4), (5) และ (8) ให้เท่ากับศูนย์ (Leah, 1998) จะได้จุดสมดุลสองจุดคือ จุดสมดุลที่ไม่มีโรค $E_0(S_h, A_h, S_c, I_c, I_v) = (\frac{\lambda_h}{\mu_h}, 0, \frac{\lambda_c}{\mu_c}, 0, 0)$ และจุด

สมดุลที่เกิดการระบาดของโรค $E_1(S_h^*, A_h^*, S_c^*, I_c^*, I_v^*)$ เมื่อ $I_v^* = \frac{b\beta_{pv}A_h^*N_c + b\beta_{pvc}I_c^*N_h}{\mu_h N_h N_c + b\beta_{pv}A_h^*N_c + b\beta_{pvc}I_c^*N_h}$,

$$S_h^* = \frac{\lambda_h N_h + P_0 n \delta A_h^2}{b\beta_{phv}I_v + \mu_h N_h}, \quad A_h^* = \frac{-C + \sqrt{C^2 - 4BD}}{2B},$$

$$S_c^* = \frac{\lambda_c N_c}{b\beta_{pc}I_v + \mu_c N_c} \quad \text{และ} \quad I_c^* = \frac{b\beta_{pc}I_v \left(\frac{\lambda_c N_c}{b\beta_{pc}I_v + \mu_c N_c} \right)}{(\mu_c + r_c)N_c}$$

2. ความเสถียรภาพ

ความเสถียรภาพของจุดสมดุลสามารถพิจารณาจากค่าลักษณะเฉพาะของเมทริกซ์จาโคเบียน (Esteva and Vagus, 1998) จากระบบสมการ (1), (2), (4), (5) และ (8) สามารถเขียนในรูปเมทริกซ์จาโคเบียนได้ดังนี้

$$J_0 = \begin{bmatrix} -\mu_h & 0 & 0 & 0 & -\frac{b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h\mu_h} \\ 0 & -\mu_h - \delta & 0 & 0 & \frac{b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h\mu_h} \\ 0 & 0 & -\mu_c & 0 & -\frac{b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c\mu_c} \\ 0 & 0 & 0 & -\mu_c - r_c & \frac{b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c\mu_c} \\ 0 & \frac{b\beta_{pv}}{N_h} & 0 & \frac{b\beta_{pv}}{N_c} & -\mu_v \end{bmatrix}_{E_0}$$

พิจารณาค่าลักษณะเฉพาะได้จากสมการลักษณะเฉพาะโดยให้ $\det(J_0 - \lambda I) = 0$ ณ จุด E_0 เมื่อ λ เป็นค่าลักษณะเฉพาะ (Eigenvalue) และ I เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ขนาด 5x5

จุดสมดุลภายใต้สภาวะไร้โรค E_0 จากการคำนวณค่าลักษณะเฉพาะคือ

$\lambda_1 = -\mu_h$, $\lambda_2 = -\mu_c$ และ $\lambda^3 + a_1\lambda^2 + a_2\lambda + a_3 = 0$ โดยที่ $a_1 > 0$, $a_2 > 0$, $a_1 a_2 > a_3$ สอดคล้องกับเงื่อนไขของ Routh-Hurwitz (Leah, 1998)

โดยที่

$$a_1 = \mu_h + \delta + \mu_c + r_c + \mu_v$$

$$a_2 = \left\{ \begin{array}{l} \mu_h\mu_c + \mu_h r_c + \mu_c\delta + \delta r_c + \mu_h\mu_v + \mu_v\delta \\ + \mu_c\mu_v + \mu_v r_c + \frac{b\beta_{pv}b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h N_h \mu_h} - \frac{b\beta_{pv}b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c N_c \mu_c} \end{array} \right\}$$

$$a_3 = \left\{ \begin{array}{l} \mu_v(\mu_h\mu_c + \mu_h r_c + \mu_c\delta + \delta r_c) + \left(\frac{b\beta_{pv}}{N_h}\right)(-\mu_c - r_c)\left(\frac{b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h\mu_h}\right) \\ + (-\mu_h - \delta)\left(\frac{b\beta_{pv}b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c N_c \mu_c}\right) \end{array} \right\}$$

ดังนั้นจุดสมดุลภายใต้สภาวะไร้โรคมีความเสถียรภาพเมื่อ $\mathcal{R}_0 < 1$ โดยที่

$$\text{ค่าระดับการติดเชื้อของโรค } \mathcal{R}_0 = \sqrt{\left(\frac{b\beta_{pv}}{N_h}\right)\left(\frac{1}{\mu_h + \delta}\right)\left(\frac{b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h\mu_h\mu_v}\right) + \left(\frac{b\beta_{pv}}{N_c}\right)\left(\frac{1}{\mu_c + r_c}\right)\left(\frac{b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c\mu_c\mu_v}\right)}$$

จุดสมดุลภายใต้สภาวะที่เกิดการระบาดของโรค $E_1(s_h^*, A_h^*, s_c^*, i_c^*, i_v^*)$ สมการลักษณะเฉพาะ (Esteva and Vagus, 1998) คือ

$$\lambda_1 = -\frac{b\beta_{ph}i_v^*}{N_h} - \mu_h, \quad \lambda_2 = -\mu_h - \delta - \frac{2P_0\delta A_h^*}{N_h} \quad \text{และ} \quad \lambda^3 + m_1\lambda^2 + m_2\lambda + m_3 = 0 \quad \text{โดยที่ } m_1 >$$

0, $m_3 > 0$, $m_1m_2 > m_3$ สอดคล้องกับเงื่อนไขของ Routh-Hurwitz (Leah, 1998)

$$m_1 = \left(\mu_v + \frac{b\beta_{pc}i_v^*}{N_c} + \mu_c + \mu_c + r_c \right), \quad m_2 = \left(\frac{b\beta_{pc}i_v^*\mu_v}{N_c} + \mu_c\mu_v + \mu_c\mu_v + \mu_v r_c + \frac{b\beta_{pc}i_v^*\mu_c}{N_c} + \frac{b\beta_{pc}i_v^*r_c}{N_c} \right. \\ \left. + \mu_c\mu_c + \mu_c r_c - \frac{b\beta_{pv}b\beta_{pc}s_c^*}{N_c N_c} + \frac{b\beta_{pv}i_v^*b\beta_{pc}s_c^*}{N_c N_c} \right) \\ m_3 = \left(\frac{b\beta_{pc}i_v^*\mu_c\mu_v}{N_c} + \frac{b\beta_{pc}i_v^*r_c\mu_v}{N_c} + \mu_c\mu_c\mu_v + \mu_c\mu_v r_c \right. \\ \left. + \left(\frac{b\beta_{pc}s_c^*b\beta_{pc}i_v^*}{N_c N_c} \right) \left(\frac{b\beta_{pv} - b\beta_{pv}i_v^*}{N_c} \right) - \frac{b\beta_{pv}b\beta_{pc}s_c^*b\beta_{pc}i_v^*}{N_c N_c N_c} \right. \\ \left. - \frac{b\beta_{pv}b\beta_{pc}s_c^*\mu_c}{N_c N_c} + \frac{b\beta_{pv}i_v^*b\beta_{pc}s_c^*b\beta_{pc}i_v^*}{N_c N_c N_c} + \frac{b\beta_{pv}i_v^*b\beta_{pc}s_c^*\mu_c}{N_c N_c} \right)$$

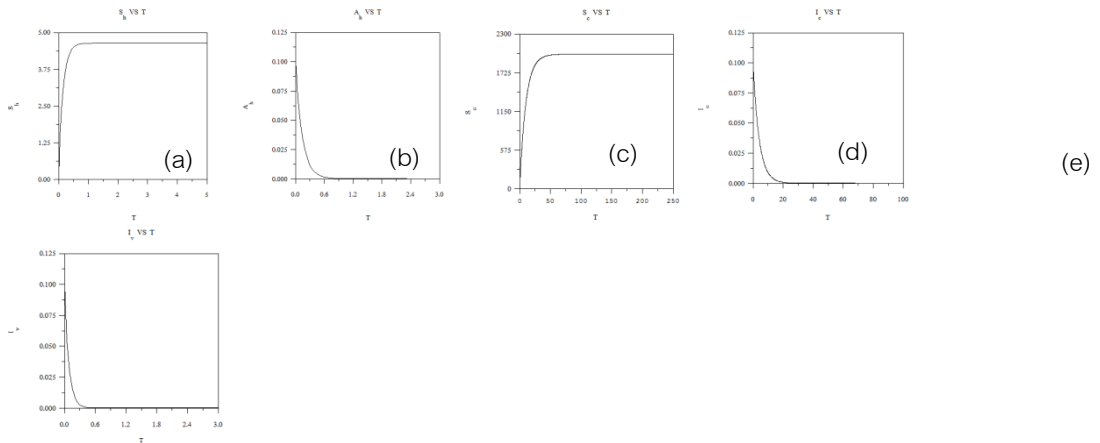
ดังนั้นจุดสมดุลภายใต้สภาวะที่เกิดการระบาดของโรคมีความเสถียรภาพเมื่อ $\mathcal{R}_0 > 1$ โดยที่

$$\text{ค่าระดับการติดเชื้อของโรค } \mathcal{R}_0 = \sqrt{\left(\frac{b\beta_{pv}}{N_h}\right)\left(\frac{1}{\mu_h + \delta}\right)\left(\frac{b\beta_{ph}\lambda_h}{N_h\mu_h\mu_v}\right) + \left(\frac{b\beta_{pv}}{N_c}\right)\left(\frac{1}{\mu_c + r_c}\right)\left(\frac{b\beta_{pc}\lambda_c}{N_c\mu_c\mu_v}\right)}$$

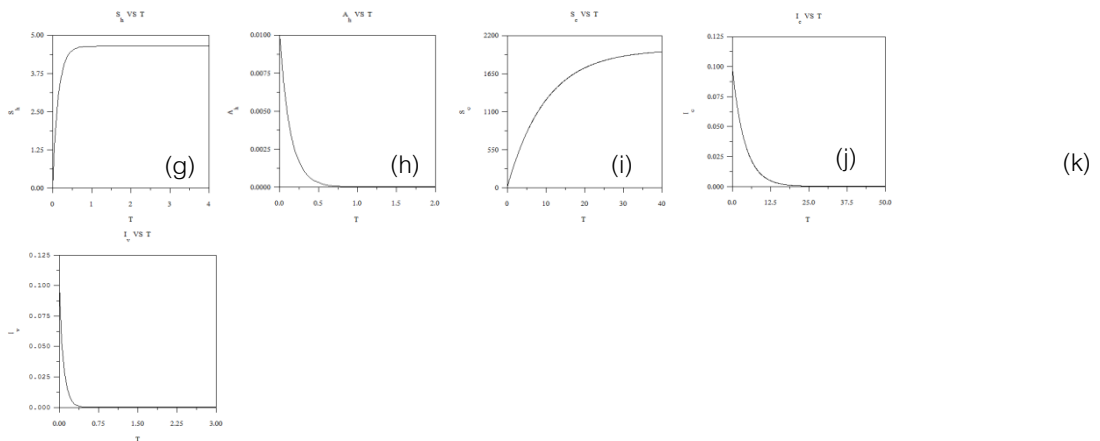
ผลการวิเคราะห์เชิงตัวเลข

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลขโดยการนำค่าพารามิเตอร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงตัวเลขจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (2555) และงานวิจัย Supriatna & Anggtiani N., (2010), และ Supriatna A.K., Serviana H. & Soewono E., (2009)

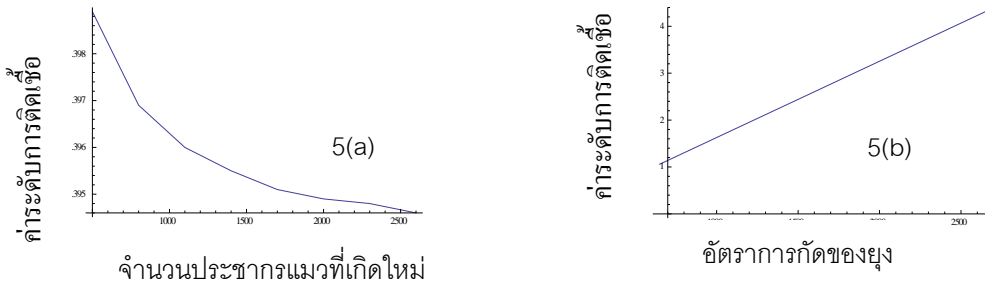

ภาพที่ 3 คำตอบของสมการ (1), (2), (4), (5) และ (7) ภายใต้สภาวะที่ไม่มีโรค ดังนี้ (a) กลุ่มประชากรคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (b) กลุ่มประชากรคนที่เป็นโรคเรื้อรัง (c) กลุ่มประชากรแมวที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (d) กลุ่มประชากรแมวที่ติดเชื้อ และ (e) กลุ่มประชากรยุงที่ติดเชื้อ โดยที่ $\mathcal{R}_0 = 0.4068 < 1$ $\lambda_h = 32$, $\lambda_c = 200$, $\lambda_v = 1,000,000$, $\beta_{ph} = 0.01$, $\beta_{pc} = 0.01$, $\beta_{pv} = 0.1$, $\mu_h = 6.9$, $\mu_c = 1/10$, $\mu_v = 365(1/30)$, $N_h = 1,000,000$, $N_c = 100,000$, $r_c = 0.1428$, $\delta = 0.25$, $b = 250$ และค่าลักษณะเฉพาะคือ $\lambda_1 = -6.9$ และ $\lambda_2 = -1/10$

ภาพที่ 4 คำตอบของสมการ (1), (2), (4), (5) และ (7) ภายใต้สภาวะที่มีการระบาดของโรค ดังนี้ (a) กลุ่มประชากรคนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (b) กลุ่มประชากรคนที่เป็นโรคเรื้อรัง (c) กลุ่มประชากรแมวที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ (d) กลุ่มประชากรแมวที่ติดเชื้อ และ (e) กลุ่มประชากรยุงที่ติดเชื้อ โดยที่ $\mathcal{R}_0 = 1.0577 > 1$

ภาพที่ 5 5(a) อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่ที่มีผลต่อค่าระดับการติดเชื้อ และ 5(b) อัตราการเกิดของยุงที่มีผลต่อค่าระดับการติดเชื้อ โดยที่ $\lambda_h = 32$, $\lambda_v = 1,000,000$, $\beta_{ph} = 0.01$, $\beta_{pc} = 0.01$, $\beta_{pv} = 0.1$, $\mu_h = 6.9$, $\mu_c = 1/10$, $\mu_v = 365(1/30)$, $N_h = 1,000,000$, $N_c = 100,000$, $r_c = 0.1428$, $\delta = 0.25$, $b = 250$

สรุป

จากการวิเคราะห์เชิงตัวเลขเพื่อศึกษาจุดสมดุลของระบบ ศึกษาเสถียรภาพของจุดสมดุล และตรวจสอบเสถียรภาพของจุดสมดุลว่าเป็น Local asymptotically stable และตรวจสอบว่าสอดคล้องตามเงื่อนไข Routh-Hurwitz ในส่วนของจุดสมดุลที่ไม่มีโรค พบว่าค่าระดับการติดเชื้อ ($\mathcal{R}_0$) เท่ากับ 0.4068 และจุดสมดุลที่มีการระบาดของโรค เมื่อพิจารณาให้พารามิเตอร์ เพื่อศึกษาใน 2 กรณี คือ

1. เมื่อค่าพารามิเตอร์ จำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่ (λ_c) พบว่าการเพิ่มค่าพารามิเตอร์ จำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่ (λ_c) ที่มีค่าพารามิเตอร์ที่แตกต่างกัน ทำให้ค่าสมการลักษณะเฉพาะและหาคำตอบของสมการลักษณะเฉพาะเป็นไปตามเงื่อนไข Routh-Hurwitz แต่ค่า $\mathcal{R}_0$ มีค่าลดลง และไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ $\mathcal{R}_0 > 1$ ดังนั้นการเพิ่มพารามิเตอร์จำนวนประชากรแมวที่เกิดใหม่จึงไม่มีผลทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเท้าช้าง

2. เมื่อค่าพารามิเตอร์อัตราการเกิดของประชากรยุง (b) โดยแบ่งอัตราการเกิดของประชากรยุงออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ เมื่อค่าพารามิเตอร์อัตราการเกิดของประชากรยุงเท่ากับ 650 ครั้ง/วัน จะมีค่า $\mathcal{R}_0 = 1.0577$ ดังนั้นตามเงื่อนไข Routh-Hurwitz สรุปได้ว่าการแพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมว คือ ประชากรกลุ่มนี้ได้รับเชื้อบรูเซียมาลาไยมีจำนวนมากขึ้น 1.0577 เท่าจากจำนวนเริ่มต้น เมื่อค่าพารามิเตอร์อัตราการเกิดของประชากรยุงเท่ากับ 1,050 ครั้ง/วัน จะมีค่า $\mathcal{R}_0 = 1.7086$ ดังนั้นตามเงื่อนไข Routh-Hurwitz สรุปได้ว่าการ

แพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมว คือ ประชากรกลุ่มนี้ได้รับเชื้อบรูเกียมาลาไย มีจำนวนมากขึ้น 1.7086 เท่าจากจำนวนเริ่มต้น และเมื่อค่าพารามิเตอร์อัตราการกัดของประชากรยุง เท่ากับ 1,450 ครั้ง/วัน จะมีค่า $R_0 = 2.3595$ ดังนั้นตามเงื่อนไข Routh-Hurwitz สรุปได้ว่ามีการแพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมว คือ ประชากรกลุ่มนี้ได้รับเชื้อ บรูเกียมาลาไย มีจำนวนมากขึ้น 2.3595 เท่าจากจำนวนเริ่มต้น จากการวิเคราะห์เชิงตัวเลขจึงสรุปได้ว่าการเพิ่มอัตราการกัดของประชากรยุง มีผลทำให้มีการแพร่ระบาดของโรคเท้าช้างที่มีผลกระทบมาจากแมวเพิ่มมากขึ้นจากค่าเริ่มต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาพารามิเตอร์ระยะฟักตัวของโรค จึงควรจะมีศึกษาพารามิเตอร์นี้ในการวิจัยครั้งต่อไป
2. ควรนำข้อมูลจริงมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงตัวเลขของตัวแบบ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของคำตอบเชิงตัวเลขว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลจริง

คำขอขอบคุณ

ผู้เขียนขอขอบคุณ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุน

เอกสารอ้างอิง

- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. (6 มกราคม 2556). *ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2555*. สืบค้นจาก http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr-th/population_thai.html
- สำนักโรคติดต่อนำโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (8 มกราคม 2556). *ข้อมูลโรคเท้าช้าง พ.ศ. 2555*. สืบค้นจาก <http://www.thaivbd.org/>
- สำนักโรคติดต่อนำโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2549). *คู่มือในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคเท้าช้าง*. นนทบุรี : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Esteva, L. & Vagus,C. (1998). Analysis of a dengue disease Transmission model. *Mathematical Bioscience*, 150, 131-151.
- Leah, E.K., (1998). *Mathematical Models in Biology*. New York : Random House.

- Supriatna, A.K., Serviana, H. & Soewono E. (2009). A Mathematical Model to Investigate the Long-Term Effects of the Lymphatic Filariasis Medical Treatment in Jati Sampurna, West Java. *ITB Journal of Science*, 41(Suppl. 1), 1-14.
- Supriatna, A.K., Anggriani, N. (2010). Lymphatic Filariasis Transmission and Control : A Mathematical Modelling Approach. *Current Tropics Medicine*, 10, 425-442.
- WHO model-prescribing information. (1995). *Drug used in parasitic diseases; 2nd ed.* Geneva : World Health Organization (WHO).